

Robert Castermans

Hoofds Granida

in hedendaags Nederlands

**P.C. Hooft
Granida**

Toegelicht en hertaald in hedendaags Nederlands

Hoofts Granida

in hedendaags Nederlands

Van Robert Castermans is ook verschenen:

Salarisonderhandelen

Zie over dit boek: www.salarisonderhandelen.nl

Robert Castermans

Hoofts Granida

in hedendaags Nederlands

P.C. Hooft

Granida

Toegelicht en hertaald in hedendaags Nederlands

Brave New Books

Voor jou

Copyright © 2020 Robert Castermans

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Vormgeving en omslag: Get Digital – Silvio van Ginkel

ISBN: 9789464057706

NUR: 621, 622 – Literatuurgeschiedenis van de lage landen, Letterkunde
Trefw.: Granida, P.C. Hooft, herdersspel, pastorale, renaissance,
Nederlandse letterkunde

Afb. voorplat: Gerard van Honthorst: *Granida en Daifilo* (1625), Centraal Museum in Utrecht

Granida en Daifilo worden overvallen door Artabanus en zijn soldaten, die rechts op de achtergrond achter het struikgewas verschijnen (versregel 1575-1577).

INHOUD

WOORD VOORAF	7
INLEIDING	9
P.C. Hooft.	9
Dichter	9
Toneelschrijver	10
Geschiedschrijver	13
Muiderkring	14
Taalcultivering	15
Granida	18
Granida de 'opera'.	31
BIBLIOGRAFIE	33
Uitgaven van <i>Granida</i>	33
Overige literatuur	33
GRANIDA IN HEDENDAAGS NEDERLANDS	39
Inhoud	41
Personages	45
Eerste bedrijf	47
Tweede bedrijf	63
Afbeeldingen	76
Derde bedrijf	81
Vierde bedrijf	95
Vijfde bedrijf	113

WOORD VOORAF

Granida vind ik een van de mooiste toneelstukken van de Nederlandse letterkunde. Op de middelbare school was ik al onder de indruk van zijn schoonheid. Tijdens mijn studie werd het diepgaander behandeld en ontdekte ik nog meer schoonheden, waardoor ik er pas echt ten volle van kon genieten. Dr. Henk Duits (1938-2012) zei tijdens een college dat in het eerste bedrijf Daifilo Dorilea op alle mogelijke manieren probeert te versieren. Tijdens een ander college zei prof. dr. Leen Strengholt (1930-1989) dat Daifilo wat flirt met Dorilea. Het waren twee uitstekende docenten en dito wetenschappers en hun beider onderzoeksgebied was de 17de-eeuwse Nederlandse letterkunde, maar ik was benieuwd of het nu gaat om het spel of om de knikkers. Ik besloot het te gaan uitzoeken.

De taal van de *Granida* is 17de-eeuws Nederlands ofwel Vroegnieuwlands. Voor een leek is dat zeer moeilijk te begrijpen en zonder annotaties verdwaal je al snel. Daarom heb ik de complete *Granida* hertaald in hedendaags Nederlands.

Voor de hertaling heb ik dankbaar gebruikgemaakt van de uitgaven van *Granida* in de bibliografie en van het *Woordenboek der Nederlandsche taal* (het WNT). De oorspronkelijke tekst heb ik niet afgedrukt omdat deze uitgave bedoeld is om de *Granida* in hedendaags Nederlands weer te geven. Wil je de 17de-eeuwse tekst ook lezen, dan kun je onder andere terecht bij de uitgave van prof. dr. Lia van Gemert. Die bestaat zelfs als e-boek, dus met een paar muisklikken heb je die op je laptop.

Vertalen is interpreteren. Vertalen is ook verminken. Ik heb ernaar gestreefd om de hertaling zo begrijpelijk en leesbaar mogelijk te maken, zodat je de tekst kunt lezen zonder verklarende voetnoten. Navraag leerde mij dat

vrijwel niemand begrijpt dat P.C. Hooft met *de min* 'de zinnelijke liefde' bedoelt. Daarom heb ik *min* hertaald in 'lichamelijke liefde'. In versregel 412 heeft Dorilea het over de herder Palemon. Dit is de naam van een herder die vaak voorkomt in klassieke herderspoëzie, bijvoorbeeld in de *Eclogae* van Vergilius. Niemand zal dit weten, uitzonderingen daargelaten, daarom heb ik deze naam weggelaten en vervangen door 'een andere herder'.

Voor op- en aanmerkingen hou ik me warm aanbevolen. Je kunt me die laten weten via de pagina 'Contact' van www.salarisonderhandelen.nl

Robert Castermans
Amsterdam, maart 2020

INLEIDING

P.C. Hooft

Pieter Corneliszoon Hooft wordt 16 maart 1581 in Amsterdam geboren als oudste kind van Cornelis Pieterszoon Hooft (1547-1626) en Anna Jacobsdochter Blaeu (1556-1627). Zijn vader wordt in 1588 tot burgemeester van Amsterdam gekozen. Hierdoor raakt P.C. Hooft al jong op de hoogte van de stedelijke en landelijke politiek. Zelf heeft hij ook politieke functies bekleed. Hij wordt in 1609 benoemd tot drost van Muiden en baljuw van het Gooiland.

Op zeventienjarige leeftijd, in juni 1598, gaat Hooft op reis naar Frankrijk en Italië ter voltooiing van zijn opvoeding. Zo'n reis die kinderen van rijke ouders met name in de 17de en 18de eeuw maken, wordt een *grand tour* genoemd. In mei 1601 keert hij terug. Hij schrijft dan *Granida*. Op 1 maart 1605 voltooit hij dit spel. Hij is dan bijna 24 jaar. De eerste druk van *Granida* dateert van 1615.

P.C. Hooft overlijdt 21 mei 1647 in Den Haag, 66 jaar oud. In de Nieuwe Kerk in Amsterdam wordt hij begraven. Hij is er ook gedoopt en getrouwd. Op 16 maart 2003, zijn 456ste geboortedag, onthult de schrijfster Hella S. Haasse (1918-2011) in de Nieuwe Kerk een gedenktekst voor P.C. Hooft (Schölvinc [2005], p. 19 en 46) (afbeelding 1).

We herinneren ons Hooft vooral als dichter, toneelschrijver en geschiedkundig schrijver.

Dichter

Pieter Hooft heeft een verliefde constitutie. In zijn jonge jaren heeft hij iets weg van een donjuan en laat hij zich het vrouwelijk schoon goed smaken. Dat komt ook tot uiting in zijn vele liefdesgedichten, waarin hij tal van vrouwen bezingt. Voor zijn tijdgenoten en collega-dichters is hij 'het hoofd der Hollandse poëten'. De lijvige dichtbundel *Gedichten*

van den heere P.C. Hooft wordt in 1636 uitgegeven. Hooft wordt gezien als de belangrijkste renaissancedichter en zijn gedichten behoren tot de hoogtepunten van de Nederlandse literatuur. Zijn virtuoos taalgebruik en subtiele ritmiek zijn vernieuwend voor de Nederlandse poëzie.

Toneelschrijver

Als Hooft terugkomt van zijn grand tour, is hij een echte renaissancist en laat hij *Granida* uit zijn pen vloeien. In Italië heeft hij kennisgemaakt met de herdersliteratuur. Het herdersspel *Il pastor fido* (De getrouwe herder), waarschijnlijk geschreven tussen 1580 en 1585 door de Italiaanse dichter en toneelschrijver Giovanni Battista Guarini (1538-1612), is er buitengewoon populair. Een ander beroemd Italiaans herdersspel is *Aminta*, geschreven in 1573 door de Italiaanse dichter Torquato Tasso (1544-1595). Ook zeer populair is van de Italiaanse dichter Jacopo Sannazaro (1458-1530) de herdersroman *Arcadia* (1504), die een mengeling is van proza en poëzie. Het is een verslag van een droomreis naar Arcadië, het Griekse herdersland. Twaalf prozahoofdstukken worden afgewisseld door twaalf herdersdichten. Met Sannazaro begint de moderne, nostalgische voorstelling van het utopische Arcadië.

Herdersliteratuur

In de pastorale (*pastor* = Latijn voor 'herder') of het herdersspel wordt het eenvoudige, ongecompliceerde herdersleven verheerlijkt. Het pastorale genre heeft zijn wortels in de klassieke oudheid en tijdens de Italiaanse renaissance beleeft het een grote bloei. Vanuit Italië verspreiden het herdersspel en de herdersroman zich over Europa. In de 17de en 18de eeuw groeit het herdersspel in combinatie met muziek uit tot de opera.

Theocritus

De Griekse auteurs schrijven al over het herdersleven.

Theocritus (ca. 310-260 v.Chr.) is de schepper van de bucolische of herderspoëzie (*boukolos* = Grieks voor 'herder') en is er beroemd om. Zijn *Eidyllia* (Idyllen) zijn korte beschrijvingen van de wereld van de herders. Grotendeels zijn het scènes in dialoogvorm. Alle gedichten van Theocritus zijn door de eeuwen heen aangeduid met de merkwaardige Latijnse term *idyllen*. Het Griekse woord *eidullion* is een verkleinwoord van *eidos*, dat 'vorm' of 'soort' betekent. Niet duidelijk is waarom zijn gedichten zo genoemd worden. Later is men herderspoëzie gaan associëren met lieflijkheid en vrede en krijgen de woorden *idylle* en *idyllisch* de betekenis die we er nu aan geven. Die heeft met het oorspronkelijke *eidullion* niets te maken. In de regel zijn de gedichten van Theocritus, ook zijn herdersdichten, niet zo idyllisch. In de vijfde idylle bijvoorbeeld gaan de herders elkaar met grote verbale agressie te lijf.

Vergilius

Ook Romeinse auteurs, vooral Vergilius, Ovidius en Horatius, beoefenen het pastorale genre. Publius Vergilius Maro (70-19 v.Chr.) laat zich inspireren door Theocritus en schrijft ergens tussen 42 en 37 v.Chr. *Bucolica* (Bucolische gedichten) of *Eclogae* (Eclogen). In tien eclogen (*ecloge* = Grieks voor 'uitgelezen lied') bezingt hij het leven van Siciliaanse en Italiaanse herders. Theocritus is geboren in Syracuse op Sicilië. Bij Vergilius contrasteren het pastorale en landelijke sterk met het stedse, harde en wrede van zijn eigen tijd. Door stadsrumoer en oorlogen snakt iedereen naar evasie, een vlucht uit de realiteit van het dagelijks leven.

Vergilius stelt het begin van de Romeinse geschiedenis voor als paradijselijk, een zogeheten gouden aanvangstijd. Die is voorbestemd zich te herhalen in een nieuwe gouden eeuw. In de beroemde vierde ecloge wordt een visioen voorgespiegeld van een nieuwe, gouden tijd van moeiteloze welvaart, vrede en geluk. De verschillende wereldtijdperken zijn een bekend motief uit de oudste Griekse geschriften. Een typisch pastoraal kenmerk is het verlangen naar een gouden tijd. In versregel 859 van de *Granida* verwijst Granida

naar de gouden eeuw ('in de gulden tijen' = in de gouden eeuw). Toen was alles beter. Er was geen standsverschil en men koos een partner naar zijn voorkeur. Ook in versregel 954-955 verwijst de rei van de hofdames van Granida naar de gouden eeuw ('doen 's werelts jaeren jong' = toen de aarde nog jong was).

In 1597 verschijnt de eerste Nederlandse vertaling van de *Eclogae* van Vergilius van de hand van de schrijver-schilder Karel van Mander (1548-1606) onder de titel *Ossen-stal*. Het hele boek heet: *Bucolica en Georgica, Dat is Ossen-stal en Landt-werck*. Daarin vertaalt hij ook *Georgica*, een leerdicht in vier boeken over de landbouw, dat Vergilius schrijft tussen 37 en 28 v.Chr. Met deze uitgave introduceert Van Mander in Nederland het pastorale genre.

Ovidius

Publius Ovidius Naso (43 v.Chr.-17 n.Chr.) neemt die verschillende wereldtijdperken als grondthema voor zijn *Metamorfosen* (Gedaanteverwisselingen), een epos in 15 boeken dat hij schrijft tussen 1 en 8 n.Chr. In 'Boek 1' schrijft hij dat de vroegste mensen in de gouden eeuw leefden. Dat was een soort eeuwige lente. Daarna komt de zilveren eeuw en daarna de bronzen eeuw. De mensen zijn nog niet slecht maar staan wel sneller klaar voor een wild gevecht. Daarna komt de ijzeren eeuw. Dan zijn de mensen wel slecht. Eergevoel, trouw en waarheid wijken en er ontstaan oorlogen. De *Metamorfosen* bevatten ook pastorale gedeelten.

Horatius

Quintus Horatius Flaccus (65-8 v.Chr.) heeft 17 epoden geschreven. Zelf noemt hij ze *lambi*, spotdichten in jambische versmaat. Hij reageert meermaals op de woelige tijdsomstandigheden van de burgeroorlog. Die eindigde in 31 v.Chr. met de zeeslag bij Actium.

Horatius bezingt in de tweede epode de genoegens van het buitenleven. De beroemde beginregels zijn: 'Beatus ille qui procul negotiis, ut prisca gens mortalium, paterna rura

bobus exercet suis, solutus omni faenore' (Gelukkig is hij die ver van het zakenleven, zoals de mensen van weleer, de akkers van zijn vaders bewerkt met zijn ossen, verlost van elke schuldenlast). Om dit gedicht aan te duiden worden vaak alleen de eerste twee woorden geciteerd, 'Beatus ille' (*beatus* = 'gelukkig', *ille* = 'hij').

Hof-en-landspel

Granida is het bekendste herdersspel van de Nederlandse literatuur. *Leeuwendalers* (1647-1648) van Joost van den Vondel (1587-1679) heeft als ondertitel 'lantspel' en is een soort herdersspel. Het gaat echter over boeren. Daarom kan dit toneelstuk beter een boerspel genoemd worden. Het is ook een feestspel want het is geschreven ter ere van het sluiten van de Vrede van Munster, die een einde maakt aan de Tachtigjarige Oorlog.

Het eerste bedrijf van *Granida* is voor een groot deel een navolging van *Il pastor fido* van Guarini. Eigenlijk zijn alleen het eerste bedrijf en het grootste gedeelte van het vijfde bedrijf pastoraal. De rest speelt aan het hof van Perzië. Daarom wordt *Granida* ook wel een hof-en-landspel genoemd.

Overige toneelstukken

Andere bekende toneelstukken van Hooft zijn de treurspelen *Geeraerd van Velsen* (1613) en *Baeto* (1617, voor het eerst opgevoerd en uitgegeven in 1626) en de klucht *Warenar* (1617).

Geschiedschrijver

Het magnum opus van Hooft is zijn *Nederlandsche historiën* (1642). In 20 delen behandelt hij de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), die dan de Vaderlandse Oorlog heet. Hij beschrijft de periode van de troonsafstand van Karel de Vijfde in 1555 en de troonsbestijging van Philips de Tweede in 1556 tot en met de moord op Willem van Oranje in 1584.

Hooft begint in 1628 aan de *Nederlandsche historiën* en werkt eraan tot zijn dood in 1647. Deel 21 tot en met 27 worden postuum in 1654 uitgegeven. Hij volgt de Romeinse geschiedschrijver Tacitus (ca. 56-117) na. Hierdoor bevat zijn proza vele latinismen, maar in zijn woordkeuze is hij een purist. De *Nederlandsche historiën* zijn meermaals gekenschetst als een monument van de Nederlandse taal.

Muiderkring

Na zijn benoeming tot drost van Muiden in 1609 gaat Hooft 's zomers op het Muiderslot wonen. In de winter woont hij in Amsterdam. Het Muiderslot zou een trefpunt voor kunstenaars en geleerden zijn. In de literatuurgeschiedenis is deze culturele kring om Hooft bekend geworden onder de naam de 'Muiderkring'.

Mythe

Dit blijkt een mythe te zijn. 'Op het mythische karakter van het oude beeld van de Muiderkring is al dikwijls de aandacht gevestigd. De Muiderkring als een geregeld bijeenkomende groep van kunstenaars en geleerden, zowat alle grote geesten van de vrije Nederlanden in de eerste helft van de zeventiende eeuw omvattend, is een schepping van de negentiende eeuw' begint Strengholt zijn artikel 'Over de Muiderkring' (Strengholt 1986, p. 265). Hij heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de bedoelde bijeenkomsten op het Muiderslot. Zijn conclusie is dat er van een georganiseerde vaste kring met een uitdrukkelijk literair streven of een program geen sprake is. De samenstelling van de tegelijkertijd aanwezige gasten is in hoge mate wisselend en bijna altijd toevallig. Daarom stelt Strengholt voor om de term 'Muiderkring' te vervangen door 'de vriendenkring van Hooft'.

Verklaring van mythe

In 1815 wordt het grondgebied van de oude Republiek der

Verenigde Nederlanden samengevoegd met de Zuidelijke Nederlanden tot het Koninkrijk der Nederlanden. Deze nieuwe staat heeft behoefte aan nieuwe historische iconen. Met een zeeheld als Michiel de Ruyter (1607-1667) kan het zuiden zich niet identificeren. De Tachtigjarige Oorlog is niet alleen een vrijheidsstrijd, maar ook een conflict tussen protestant en katholiek. Daardoor is die nog minder geschikt om eendracht en harmonie te voeden. Cultuur biedt uitkomst. De Muiderkring wordt bedacht 'als model voor de nog te smeden eenheid van het nieuwe Nederland', aldus Rik van Wegen in de tentoonstellingscatalogus *OOG in OOG* op pagina 9.

Taalcultivering

In de tijd van de renaissance proberen schrijvers het Nederlands in een Latijns keurslijf te persen. Naamvallen en Latijnse zinsconstructies worden overgenomen. Ook Hooft doet dat, maar in zijn woordkeuze is hij een purist. Hij bedenkt nieuwe Nederlandse woorden voor leenwoorden, zoals 'vernufteling' voor *ingenieur*, 'loopmare' voor *krant* of *courant* en 'zang' in de betekenis van 'lied' voor *chanson* of *canzone*. Daarnaast heeft hij een bijzondere interesse voor taalkunde, wat blijkt uit zijn *Waernemingen op de Hollandsche tael*. Deze 126 beschouwingen over de taal schrijft hij tussen 1635 en eind 1641.

Hun en hen

Velen denken dat het onderscheid tussen de persoonlijke voornaamwoorden *hun* en *hen* afkomstig is van Hooft. Tijdens mijn studie zeiden zelfs twee docenten taalkunde dat het *hun/hen*-onderscheid van Hooft stamt. Maar *hun* als meewerkend voorwerp ('Zij geeft *hun* een boek') en *hen* als lijdend voorwerp ('Zij vertrouwt *hen*') is afkomstig van de 17de-eeuwse grammaticus Christiaan van Heule. Die introduceerde dat in *De Nederduytsche grammatica ofte spraec-konst* uit 1625-1626. Om *ad fontes* (naar de bronnen)

te gaan raadplege men Van Heule (1626, p. 38) of Van Heule (1953, p. 35). Vóór 1625 werden *hun* en *hen* door elkaar gebruikt. In het ene dialect gaf men de voorkeur aan *hun*, in het andere aan *hen*. Hooft heeft wel naar analogie van het *hun/hen*-onderscheid een onderscheid tussen *hum* en *hem* gemaakt in waarneming 31 van zijn *Waarnemingen op de Hollandsche taal* (zie Zwaan 1939, p. 242). Dus *hum* als meewerkend voorwerp van het persoonlijk voornaamwoord *hij* ('Zij geeft *hum* een boek') en *hem* als lijdend voorwerp van het persoonlijk voornaamwoord *hij* ('Zij vertrouwt *hem*'). In waarneming 68 laat Hooft dit onderscheid weer vallen (zie Zwaan 1939, p. 251).

De taalkundige Balthazar Huydecoper (1695-1778) noemt in zijn *Proeve van taal- en dichtkunde, In vrijmoedige aanmerkingen op Vondels vertaalde Herscheppingen van Ovidius* het onderscheid tussen *hun* en *hen* 'een groot sieraad onzer taale' (Huydecoper 1730, p. 105). Hierom en omdat Huydecoper ook in andere gevallen met groot en meestal onbetwist gezag wil vaststellen hoe iedereen het Nederlands behoort te schrijven en te spreken, typeert de taalkundige Roeland Anthonie Kollewijn (1857-1942) hem als een taaldespoot uit de pruikentijd (Kollewijn 1906). Als neerlandicus-taalkundige vragen mensen mij weleens om hun het verschil tussen *hun* en *hen* uit te leggen. Van mij mag iedereen deze persoonlijke voornaamwoorden door elkaar gebruiken. Ik ben dus een voorstander van het 'ancien régime'. Zelf gebruik ik *hun* en *hen* volgens de officiële regels omdat ik niet wil dat iemand denkt dat ik die niet ken.

Latinismen

Zinsconstructies die Hooft uit het Latijn overneemt, zijn: infinitiefconstructies, zoals de accusativus cum infinitivo, de absolute en verbonden participiumconstructie en de relatieve aansluiting.

De accusativus cum infinitivo is een beknopte lijdend-voorwerpszin waarin het logisch onderwerp in de accusatief (de vierde naamval) staat en de infinitief (het hele werkwoord) door *te* voorafgegaan wordt (*cum* = Latijn voor

'met'). Tegenwoordig is zo'n constructie ongrammaticaal, maar in de 17de eeuw kon je zeggen: 'Ik hoor (= verneem) hem morgen te komen.' De accusativus cum infinitivo is *hem morgen te komen*. In deze beknopte lijdend-voorwerpszin is *komen* de infinitief en *hem* het logisch onderwerp in de lijdend-voorwerpsvorm. In modern Nederlands moet je zeggen: 'Ik hoor dat hij morgen komt.' In de lijdend-voorwerpszin *dat hij morgen komt* is *hij* het grammaticaal onderwerp. Het hedendaagse Nederlands kent nog één accusativus cum infinitivo: 'Ieder meent zijn uil een valk te zijn.' Dit spreekwoord betekent: iedereen houdt het zijne voor het beste, bijvoorbeeld zijn kinderen. Tegenwoordig kun je ook zeggen: 'Ieder meent dat zijn uil een valk is.'

Een participiumconstructie is een woordgroep met een participium ofwel deelwoord als kern. Er bestaan absolute participiumconstructies en conjuncte participiumconstructies. Een absolute participiumconstructie staat op zichzelf als bijwoordelijke bepaling. In de zin 'De raad van commissarissen nog vergaderend hield de bestuursvoorzitter de eer aan zichzelf' is *de raad van commissarissen nog vergaderend* de absolute participiumconstructie. In modern Nederlands luidt deze zin: 'Terwijl de raad van commissarissen nog vergaderde, hield de bestuursvoorzitter de eer aan zichzelf.' Van de absolute participiumconstructie bestaan heden ten dage nog enkele relictten (overblijfselen): 'Ijs en weder dienende, gaat de wedstrijd door' (*als ijs en weder dienen*) en 'De deur gesloten zijnde, vervoegde men zich op nr. 15' (*als de deur gesloten is*).

Een conjuncte of verbonden participiumconstructie sluit als bepaling van gesteldheid of bijvoeglijke bepaling aan bij een zelfstandig woord of een zelfstandige woordgroep in de zin. Meestal is dat het onderwerp. Tegenwoordig kun je nog zeggen: 'Breed glimlachend vroeg zij haar baas om een substantiële salarisverhoging.' *Glimlachend* is een onvoltooid deelwoord en *breed glimlachend* is een bepaling van gesteldheid bij het onderwerp van de zin, namelijk *zij*. In de zin 'Het voorstel, eerder bij meerderheid afgewezen, werd nu aangenomen' is *eerder bij meerderheid afgewezen*

een conjuncte participiumconstructie. Deze woordgroep is verbonden met *het voorstel* en is er een bijvoeglijke bepaling bij. *Afgewezen* is een voltooid deelwoord. Een iets gebruikelijkere formulering is: 'Het voorstel dat eerder bij meerderheid was (of: werd) afgewezen, werd nu aangenomen.'

Van een relatieve aansluiting is sprake als een nieuwe zin verbonden wordt met de voorafgaande zin door middel van een betrekkelijk voornaamwoord (bijv. *dewelke, hetwelk*) een betrekkelijk bijwoord (bijv. *alwaar, toen*) of een betrekkelijk voornaamwoordelijk bijwoord (bijv. *waarheen, waarnaar*). Hooft gebruikt veel relatieve aansluitingen. Die maken zinnen erg lang en veelal heel ingewikkeld. In de hertaling van de *Granida* heb ik vaak relatieve aansluitingen opgelost door een nieuwe zin te beginnen. Hierdoor worden de zinnen korte, prettiger leesbaar en makkelijker te begrijpen. De tweede alinea van de 'Inhoudt' begint Hooft met de volgende zin: 'Daifilo, sich gegeven hebbende in dienst van Tisiphernes, op hoope dat die als een Prinsse van groote verdienste bij de croon van Persia, becomende het huwelijck van Granida, hij door dat middel aen haeren dienst mocht geraken, quijt hem soo dat sijn heer hem grootlijx vertrouwende, hem seijndt aen de Prinsesse, om haer jonste te hebben int eindelijk versoeck, dat hij nae soo lang vervolch om haer ging doen aen haeren vader; alwaar hij ontseit wort van sijn tegenvrijer Ostrobas soone van den coning der Parthen, tegens de welcke hij aenneemt des anderen daechs te vechten.' Voor een leek is dit nauwelijks te volgen. In mijn hertaling heb ik deze zin opgeknipt in maar liefst vijf zinnen.

Granida

Het is niet bekend wanneer *Granida* voor het eerst wordt opgevoerd, maar waarschijnlijk in 1605 in een zaal van de Amsterdamse rederijderskamer *De Egelantier*, waar Hooft lid van is. *Granida* is een van de grote succesnummers uit

de zeventiende eeuw en behoort dan tot de populairste muziekspelen. Het blijft heel lang populair, met name in Amsterdam, waar het in de stadsschouwburg van Jacob van Campen aan de Keizersgracht tussen 1642 en 1663 veelvuldig gespeeld wordt. Ook beleeft het stuk vaak een herdruk. In 1679 is de *Granida* al toe aan de achtste druk.

Samenvatting

Het eerste bedrijf opent met de herderin Dorilea, die de liefde bezingt. Ze heeft wel zin in een vrijpartijtje maar ze twijfelt omdat herders niet trouw zijn. Dan komt de herder Daifilo voorbij. Er ontstaat een gesprek over de liefde. Dat wordt verstoord door het verschijnen van Granida. Zij is de erfprinses van Perzië en is afgedwaald van haar jachtstoet. Omdat ze veel dorst heeft, wil ze graag wat drinken. Daifilo is erg onder de indruk van haar verschijning en biedt haar wat water aan. Zij neemt afscheid en is geraakt door het hoffelijk gedrag van Daifilo. Daarom belooft ze hem te helpen als hij ooit hulp nodig heeft. Daifilo is zo onder de indruk van Granida dat hij Dorilea vergeet en besluit om naar het hof te gaan om in haar nabijheid te zijn. Dorilea waarschuwt Daifilo dat het hofleven een en al schijn is.

In het tweede bedrijf vertelt Daifilo in een monoloog dat hij door zijn ontmoeting met Granida anders over de liefde is gaan denken. Het geestelijke contact met de geliefde vindt hij nu belangrijker dan het lichamelijke. Hij hoopt op wederliefde van Granida, maar durft aan de verwezenlijking daarvan eigenlijk niet te denken vanwege het standsverschil. Hij is al tevreden als hij in haar nabijheid mag zijn. Om Granida te dienen treedt Daifilo in dienst bij de prins Tisiphernes. Die hoopt door een huwelijk met Granida koning van Perzië te worden. Ook Ostrobas wil met Granida trouwen. De koning moet kiezen aan wie hij zijn dochter geeft. Hij weet niet of hij kiest voor Tisiphernes om zijn verdiensten of voor Ostrobas vanwege zijn hoge geboorte. Hij is namelijk de zoon van de koning van het Partische Rijk. Ostrobas daagt Tisiphernes uit tot een tweegevecht om te bepalen wie met Granida mag trouwen. Granida is er niet

GRANIDA IN HEDENDAAGS NEDERLANDS

P.C. Hoof

Granida

Spel

Naar het Amsterdamse handschrift

Hertaald in hedendaags Nederlands door

Robert Castermans

EERSTE BEDRIJF

Dorilea (vs. 1-28)

Voor de felle zon schuil ik in een bosje. Als dit bosje kon praten, hoeveel vrijpartijtjes zou het dan verklappen!

Een vrijpartijtje? Nee. Een vrijpartijtje? Ja, een los vrijpartijtje. Van de honderd herders, is er helaas niet één trouw.

Frivole herders willen altijd nieuwe lustbevrediging. Als een vrouw niet meer weigert, is de liefde snel voorbij.

Ik verlang er zozeer naar dat ik het er misschien maar op moet wagen? Maar nee, ik waag het er nooit meer op. De liefdesbetuigingen van de herders zijn maar opwellingen.

Enkel opwellingen die snel voorbijgaan en zich dan op een andere vrouw richten. Toch is mijn minnaar de trouwste van ze allemaal.

Maar als het eens niet zo was, domme meid, je weet ook niet wat de ware bedoelingen van een minnaar zijn. Maar wie niet waagt, die niet wint, zo lijkt het.

Als ik zou ondervinden dat hij onbetrouwbaar is en ons vrijpartijtje zou in dit bosje verscholen blijven, dan zou dat ook weer geen ramp zijn, want als dit bosje kon praten, zou het heel wat vrijpartijtjes van herderinnen verklappen.

Dorilea, Daifilo

Dorilea (vs. 29-36)

Daar is hij. Wat zit ik met deze zaak in mijn maag! Het beste kan ik mij verstoppen onder het dichte gebladerte diep

in het bos, voordat hij mij ziet. Ja, dat is het beste. Maar misschien vindt hij me dan niet? Weet ik eigenlijk wel wat ik wil? Ik ben bang voor de lichamelijke liefde, verschuil me voor mijn minnaar en ben dan bang dat hij me niet zal vinden. Nee, ik kan beter hier blijven dan dieper het bos in te gaan. Hier komt hij toch langs. Laat ik luisteren naar wat hij zingt.

Daifilo (vs. 37-85)

Wie een aangeboden dienst weigert, wil die wel als het te laat is.

Windje dat de takken en bladeren beweegt, leid mijn jachthond naar het wild waarop ik jaag. Windje, doe de takken van de struiken opzij, want misschien schuilt mijn meisje daar.

Meisje, zo gauw jij vermoedt dat ik naar jou kom, ga je schuilen in de spelonken diep in het bos waar je juist met reden bang moet zijn.

Ben je niet bang dat de saters je daar aanranden? Het zijn schurken die tegen je zin dat nemen waar een herder lang moeite voor doet.

Zonder er rekening mee te houden dat zich in het struikgewas dikwijls gladde slangen verbergen, loop je er te dolen. Maar hoezeer je ook vlucht, dat je mij haat, geloof ik niet.

Want toen wij laatst van 's avonds laat tot de dageraad samen zongen en ik jou boven de andere herderinnen verkoos om mee te dansen, bloosden je wangen als een roos.

Mompelen hoorde ik toen. Dat was een teken dat ik je niet

onverschillig was. En toen ik heel begerlijk je zachte lippen kuste, maakten je lippen volgens mij duidelijk dezelfde beweging.

Weigeren en afkerig zijn past vrouwen lang niet zo goed, als men beweert. Ze kunnen er spijt van krijgen. Wie een aangeboden dienst weigert, wil die wel als het te laat is.

Stil! Wat hoor ik daar ritselen in de haagdoorn? Als zij het is, zal zij mij niet ontvluchten. Nee, Dorilea, ik heb je al gezien. Nu zul je niet zonder ten minste één kusje weggelopen.

Dorilea (vs. 86-88)

Daifilo, ik zeg je, je gaat te ver. Daifilo, laat mij met rust. Daifilo, laat mij gaan.

Daifilo (vs. 89-91)

Maar Dorilea, hoe kun je zo afkerig zijn van dat waar iedereen zo naar verlangt en er stuurs van wegvlugten?

Dorilea (vs. 92)

Wat dan wel?

Daifilo (vs. 92)

De lichamelijke liefde.

Dorilea (vs. 93-98)

Jij noemt het lichamelijke liefde en zegt dat niemand behalve

ik voor de lichamelijke liefde wegvlucht. Maar verder hoor ik van iedereen over de lichamelijke liefde zo veel nare dingen, dat ik ervan gruw en hen geloof ik eerder dan jou. Daarom Daifilo, laat mij vanaf nu met rust.

Daifilo (vs. 99-132)

Ach, wil je dan schuw je frisse jeugd zomaar voorbij laten gaan? Ik misgun je niet dat je dit mooie lichaam preuts en zonder minnaar oud ziet worden en dat je ooit te laat betreurt dat je door niemand genegenheid of genot te schenken juist jezelf tekort hebt gedaan. Hou er rekening mee dat deze rode wangen en deze frisse lippen die rood zien als een kers en die nu iedereen wil kussen en strelen, van ouderdom zullen verwelken en verschrompelen. Dit fraaie, glatte voorhoofd zal mettertijd van zijn gladheid beroofd worden door diepe rimpels. En deze weelderige vlechten, die zo speels met vele zwierige strikjes zijn vastgemaakt, zullen hun gouden glans van lieverlee verliezen. En hetgeen jij vroeger voor zuiver goud aanzag, daarvan zul je ontdekken dat het maar verguld zilver is. Deze stralende, vrolijke ogen die zoveel liefde ontsteken, zullen hun verleidelijk lonken verleren. Deze schalkse levendigheid, waar een knorrig oudje zomaar op zal mopperen, zal door de ouderdom, die alles suf en loom maakt, flink afnemen. Dan komt vergeefs berouw, als de tijd om het verzuim goed te maken, ontbreekt.

Dorilea (vs. 133-163)

Daifilo, ik weet niet over wie z'n schoonheid jij het hebt. Voor zover ik kan nagaan, gaat het niet over mijn schoonheid, want onlangs heb ik die in een bron gezien en het beeld in het stille water dat ik toen zag, kwam niet erg overeen met jouw woorden. Maar zie je het groene bos, hoe opgewekt dat erbij staat, hoor je de vogeltjes die voor de dageraad

dankbaarder zijn dan onverzadigbare mensen en de welkome zon met gezang goedemorgen wensen? Zie je deze met rijpend koren begroeide heuvels en het grazige dal met overal bloempjes met allerlei kleurschakeringen, het heerlijke banket van de gonzende bijen? Hoe vrolijk lacht het allemaal in deze zomerse tijd! Maar als de gure herfst eraan komt met zijn buien, zal alle vrolijkheid van deze dingen verdwijnen. En deze bloeiende jeugd van de wereld zal in dorre ouderdom verkeren en al haar pracht kwijt zijn. Maar als alle boeren zich verenigden en met luider stemme aan de goden gingen vragen dat groot geweld van donder, bliksem, wind en hagel haastig kon komen plunderen op het land om de aarde te beroven van haar gespikkelde kleed, de bergen van hun toppen, de bomen van hun takken, omdat toch eenmaal de aanstaande winter wreed het aardrijk zou plagen met een dergelijk letsel, zou je dan niet zeggen dat het beter was voor de boeren dat zij vroegen om veel verstand?

Daifilo (vs. 163)

Ja, zeker.

Dorilea (vs. 163-169)

Zou je mij aanraden dat ik door de lichamelijke liefde, die alles even zonnig laat lijken en die makkelijk schade kan aanrichten aan degene die door haar overvallen wordt, mijn jeugd bederf omdat ik in de loop der jaren mijn schoonheden – gesteld dat die zijn als jij ze voorstelt – zal verliezen? Moet ik voortijdig het verval dat de tijd me zal aandoen, opzoeken?

Daifilo (vs. 170-233)

Dat doe je al, want ik, Dorilea, vind lelijkheid hetzelfde als onbekeken schoonheid. En al wordt schoonheid gezien, ze is hetzelfde als lelijkheid als ze dan niet met verliefde blikken wordt opgenomen. En al wordt schoonheid met verliefde blikken opgenomen, ze is hetzelfde als lelijkheid als ze dan niet genoten wordt door de minnaar die haar laat bloeien. Wat is een jeugd zonder lichamelijke liefde maar vol koele onbewogenheid dan meer dan versufte en totaal verkilde ouderdom? En waar jij de lichamelijke liefde ervan beschuldigt dat zij de schoonheid aantast, daar doe je haar tekort. Want nooit zag men haar het zuivere bezoedelen, maar wel net het omgekeerde. Dat wat flets was, glanzend maken en blozend rood aanbrengen op vale, bleke wangen en het haar vergulden dat daarvoor grauw leek. En niemand vond ooit iets dat hij beminde, lelijker dan het was, maar juist altijd veel mooier. Maar, zeg jij, iedereen beklagt zich huilend over de kommer van de lichamelijke liefde. Zij spreken niet de waarheid. Al beschuldigen zij de lichamelijke liefde, het is gebrek aan wederliefde van de uitverkoren geliefde die hen pijn doet. Want als ze wel door de geliefde bemind zouden worden, dan zouden zij het met mij eens zijn en vlug toegeven dat lichamelijke liefde geen schade kan aanrichten. Maar dat alleen onbeantwoorde liefde de minnaar schaadt, omdat hij dan het honingzoet van de lichamelijke liefde met de bittere gal van de afwijzing vermengt. Dus, Dorilea, bedenk dat wederzijdse liefde niets anders voortbrengt dan genot en geluk. Daarom lijkt het nu in de lente dat de aarde, zo vrolijk uitgedost, verliefd is en zich in één keer verjongt. De hemel lijkt verliefd, de vissen in de beken, de dieren in het groen, de vogels in de bomen. De meisjes in het bos worden verliefd, dat vogeltje dat nu eens uit de dennen vliegt, in de beuk, dan weer uit de beuk in de mirtentakken terug. Het schijnt maar niet rustig te kunnen worden. Het springt fluitend rond, zo opgewekt, zo ongeremd, zo beweeglijk. Als het van de natuur menselijk verstand had gekregen, dan zou het zeggen: 'Ik brand van

de liefde, ik brand van hartstocht.' Terwijl het tjilpend door het bos vliegt, brandt het vanbinnen en zingt het in zijn taal op lieflijke maat, zo dat zijn zoete geliefde, zijn lieve lust het begrijpt. En luister, net of zijn lieve lust het deed om jou te leren, antwoordt dit vogeltje: 'Van hartstocht brand ik ook.' De liefde overwint alles, hemel en aarde zijn verliefd. Zal Dorilea's hart de waardevolle krachten van de liefde als enige in de hele wereld kunnen weerstaan? Nee, want ieder mens wordt door de liefde geraakt. En wie er jong aan ontsnapt, ervaart haar kracht wel als hij oud is. De liefde wil toch één keer ons hart laten voelen hoeveel zij vermag, dus pas op als je haar tart. Maar weet dat nooit iemand een groter verdriet overkwam, dan de prikkeling van de liefde in een oud en stram lichaam. Het jonge hart dat zij verwondt, geneest zij weer. En hoop helpt het overeind als het neerligt van pijn. Maar de oude minnaar wordt geplaagd door dubbel verdriet. Hij kan niet meer nu hij wil, terwijl hij niet wilde toen hij nog kon. Dor hout dat vlam vat, brandt feller dan groene knoppen.

Dorilea (vs. 234-254)

Jullie versierders kennen al deze praatjes vanbuiten en vangen veel vrouwen in jullie net. Maar ik heb goed gehoord wat jij hebt gezegd. Als de liefde van beide kanten komt, dan is er veel hartstocht. Maar als ik het daar al mee eens was, leg me dan eens uit hoe ik me ervan zou kunnen verzekeren dat de vlammen jouw hart in vuur zetten, zoals je me wijs wilt maken, en of je niet, als dat al zo was, zou veranderen of afkoelen zodra je de gunst van mijn wederliefde zou merken. Wij argeloze vrouwen worden nu eenmaal vaak bedrogen, omdat geveinsde liefde en lichtzinnige wispelturigheid ons verleiden met zoete beloften, maar belonen met de zure verlatenheid.

Daifilo, Granida, Dorilea

Daifilo (vs. 255)

Meisje, maar ...

Granida (vs. 255-258)

Mooie, edele vrouw, heb je hier niet enkele edellieden gezien die in tomeloze vaart een wild zwijn achtervolgen? Weet jij misschien of zij het gevangen hebben of waar zij naartoe zijn gereden?

Daifilo (vs. 258-263)

Wij hebben jagers noch hovelingen gezien, maar wel geroep gehoord. Maar het leek hier zo ver vandaan dat ik bang ben, edele dame, dat u hen moeilijk kunt inhalen. Als u tenminste een aardse vrouw bent en geen godin. Uw uiterlijk noch uw stem lijkt op die van mensen.

Granida (vs. 264-271)

Zo'n grote eer acht ik mijzelf niet waardig. Ik ben Granida, als jullie tenminste weten hoe aan het hof de prinses, de dochter van de koning, heet. Omdat jullie niet weten waar mijn gezelschap is, vraag ik jullie, toon mij dan waar ik hier ergens om de middaghitte een beetje te verkoelen mijn brandende dorst kan lessen uit een koele beek of bron. Mogen de godin Ceres jullie gewas en de god Pan jullie vee beschermen.

Daifilo (vs. 272-295)

Laat het vragen aan ons over, het gebieden komt u toe,

Bestel nu

Hoofts Granida

in hedendaags Nederlands

De bovenstaande pagina's
zijn slechts een deel van het boek:

Hoofts Granida in hedendaags Nederlands

P.C. Hooft

Granida

Toegelicht en hertaald in hedendaags Nederlands

door

Robert Castermans

Bestel het hele boek voor slechts € 18,95 via
www.bol.com of via een boekhandel.